

СЕМАНТИКА ЕМОТИВНИХ ПРИСЛІВНИКІВ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Романова Н. В.

Херсонський державний університет

Порушена в заголовку статті проблема є не лише відносно новим, але й мало вивченим явищем у вітчизняній германістиці (праці М. В. Гамзюка, Н. Г. Іщенко, А. М. Манзія, О. В. Мащенко, І. В. Никифорова та ін.). Потреба ґрунтовного переосмислення природи емотивних прислівників, сутності їхньої семантики, визначення та аналіз низки диференційних ознак феномену, а також дослідження особливостей типізації його семантики зумовлюють **актуальність** обраної теми й спонукають до подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

Мета студії полягає в окресленні семантики емотивних прислівників, актуалізованої у сучасному німецькому художньому мовленні.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) розглянути поняття «художнє мовлення»; 2) виокремити емотивні прислівники в змістово-фактуальному матеріалі; 3) класифікувати семантику аналізованих слів.

Поняття «художнє мовлення» попри час і простір залишається дискусійним і неусталеним. Ідеться насамперед про те, яка ж наукова парадигма знань – лінгвістика, філологія чи лінгвопоетика – повинна вивчати феномен. Сюди додається і процес уточнення предмета художнього мовлення різними за своєю методологічною спрямованістю школами. При цьому визнається пріоритетність російського досвіду [5], який не враховує етнопсихологічний і соціокультурний аспект проблеми. Звідси виникають перекручення в оцінці терміна. Саме тому ми пропонуємо зупинитися на основних відомих поясненнях художнього мовлення вітчизняними вченими.

«Класичне» тлумачення убачає у художньому мовленні «закінчене повідомлення – цілий текст, завершений твір», що мислиться як «продукт вибирання художником «ділянки дійсності» і відображення індивідуального процесу його пізнання» [3, с. 4–5]. Виходить, що художнє мовлення – це особливий спосіб пізнання і освоєння людиною дійсності, що супроводжується певними внутрішніми переживаннями, розрахованими на те, щоб їх матеріалізували в писемній формі.

Аналізоване поняття у рамках концепції М. Крупи ґрунтується на теологічній ідеї: дослідниця ставить знак рівності між даром «Святого Духа, що сходить до народу через митця», і словесною художньою діяльністю [2, с. 6]. Тобто художнє мовлення є духовною категорією, зорієнтованою на душевний стан обраної Богом людини.

Зі структурно-функціонального погляду художнє мовлення еквівалентне поняттю «словникова тканина художнього твору» [1, с. 138–141]. Фактично

наголошується на всіх мовних засобах, використовуваних автором для створення тих чи тих словесних образів із метою самовираження та різнобічного впливу на думки й почуття людей.

На тлі сказаного художнє мовлення постає як процес і водночас результат лінгвокогнітивної та емоційно-експресивної діяльності індивідуума, що виходить за межі буденного, руйнує деякі психологічні (мислення, емоції) і динамічні (емоційна поведінка, вчинки, програми, моделі або лінії поведінки) стереотипи, ефективно реалізуючись через низку літературних жанрів, властивих художньому стилю («трагедія, комедія, драма, водевіль, роман, повість, поема, вірш, байка» [6, с. 10]).

Під **емотивними прислівниками** в нашій роботі ми розуміємо незмінну частину мови, яка містить у своїй лексико-семантичній структурі сему емоційного і виражає ознаку дії, якості або іншої ознаки.

Емотивні прислівники на лексико-граматичному рівні пояснюють: дієслова, прикметники та інші прислівники, на лексико-семантичному рівні – доповнюють, конкретизують, уточнюють або посилюють значення перелічених частин мови.

Важливо зауважити той факт, що більшість досліджуваних лексем є наслідком функціональної переорієнтації: прикметники з денотативним значенням емоції трансформуються у рамках лінгвістичного або стилістичного контексту та вживаються як незмінна частина мови – прислівник. У таких номінативних одиницях простежується дія двох протилежних тенденцій німецької мови: аналітизація (конверсія) та синтезація (прикметникові суфікси *-haft*, *-ig*, *-isch*, *-lich* та дієприкметникові *-nd*, *-t*).

Генетично емотивні прислівники можна поділити на похідні й складні.

Похідні емотивні прислівники утворюються за допомогою кореня і словотвірних афіксів, що легко відокремлюються від кореня і повторюються у різних словах, наприклад: *feige* – «боягузливо», *erstaunlich* – «дивовижно», *lachhaft* – «смішно», *spöttisch* – «насмішкувато», *Unruhig* – «знервовано, неспокійно».

Складні емотивні прислівники складаються із двох або кількох словотвірних основ, наприклад: *wehmütig* – «сумно». У структурі наведеного елемента поєднується іменник *Weh* – «біль, скорбота, горе» й прикметник *mutig* – «сміливий, мужній, хоробрий», що зазнає умлаутизації та десемантизації.

Зафіксовано й емотивні прислівники, що виникли зі словосполучення, а саме: прийменник давального відмінка + (означений артикль) + емотивний іменник, наприклад: *zum Glück* – «на щастя», *mit Gelächter* – «сміхом», заперечний займенник + емотивний іменник, наприклад: *Kein Wunder* – «недивно». У цьому контексті емотивні прислівники виражають суб'єктивну модальність і репрезентують вторинну номінацію. Цей тип словотворення – зрушення – зумовлений семантичною і функціональною єдністю прислівника й прийменника, демонструє релікти нерозчленованості предмета і його ознак [4, с. 69, 7].

Основне призначення емотивних прислівників у романі Г. Грасса «Die Rätin» [7] – служити:

1) **станівником** емоційного стану (позитив): *Von Anbeginn war **erstaunlich**, wie nackt ihr Schwanz lang und daß sie fünffingrig ist wie der Mensch* [S. 7], (негатив і водночас граничність поширення емоційного): *Ein Jammer auch um die vielen Lehrer; nur, daß wir es gewesen sein sollen, die euer Ende verursacht, die eure Schule geschlossen, eure Lehrpläne und Lehrstellen gestrichen haben, ist **gar nicht komisch**, ist **lachhaft** nur als allerletzter menschlicher Witz* [S. 129];

2) **якістю** динаміки місця (негатив): *Unruhig auf und ab, dann wieder starr, bis auf die zitternden Witterhaare, hält sie alle Träume besetzt* [S. 13];

3) **ознакою обмеження** послідовності дії у часі (негатив): *Unruhig auf und ab, dann wieder **starr**, bis auf die zitternden Witterhaare, hält sie alle Träume besetzt* [S. 13];

4) ознакою **ментальних** процесів (негатив): *Anfangs **ängstlich** auf meine Fingerkuppen bedacht, beginne ich sie zu verwöhnen: mit Rosinen, Käsebröcklein, dem Gelben vom Ei* [S. 9];

5) **темпоральною** ознакою співу (негатив): *Mal fistelt sie **bedauernd**, als wolle sie jüngste Würfe lehren, uns nachzutruern, mal höhnt ihr Rattenwelsch, als wirke Haß auf unsereins nach: Weg seid ihr, weg!* [S. 10];

6) **оцінною** ознакою 1) сенсорики (зір) (негатив): *Jämmerlich war anzusehen, wie das biblische Rattenpaar aus dem Zottelfell langwolliger Schafe, unterm tiefhängenden Bauch des Flußpferdes mit Stöcken aufgestöbert, von der Rampe geprügelt wurde* [S. 25], 2) правового поля (негатив): *Einfach **lachhaft** und **abgeschmackt!*** [S. 44], 3) мовлення (позитив): *Ich bat, winselte, sagte **zärtlich** Rättlein, Weihnachtsratte zu ihr* [S. 70], (нейтральне): *Gar nicht erstaunt sagt sie ihren Text für den Untertitel: «Na, Kinder! Da seid ihr ja endlich!»* [S. 124], 4) інтенсивності розмірковування (позитив): *Mir fiel nichts Besseres ein, als **Schade**, wie **schade!** zu sagen* [S. 74], 5) скаузованого руху (позитив): *Lustig mag sie bei leichter Brise zwischen Vormast und Steuerhaus flattern* [S. 94], 6) реакції на скасування навчання (негатив): *[...], und heute, genauer, seit gestern ist Schulschluß. **Entsetzlich!** rufen wir* [S. 129], 7) здоров'я (позитив): *Doch **zum Glück**, rief die Rätin, paßten sich jene Sippen den Staubstürmen und deren strahlernder Mitgift an, die sich während der auslaufenden Humanzeit in Kernkraftwerken und Atommüllzwischenlagern angesiedelt und resistent gemacht hatten* [8, S. 201], 8) емоційного стану тварини (негатив): *Lächerlich! rief sie. Sowas denken nur Menschenhirne sich aus* [S. 207], 9) професійної поведінки (негатив): *Leider hat der Edelholzhänfler aus Montevideo absagen müssen; aber jener ehemalige Matrose, der über Schweden nach Afrika fand, kommt und heißt als Hotelmanager noch immer Kurbiella* [S. 210];

7) **якістю тривалості** часу (позитив): *Erstaunlich noch immer, wie jedes Gewölbe auf seinen Schlussstein zueilt* [S. 35];

8) **ірреальною** ознакою форми мовлення (негатив): *Dieses Zischeln, Plaudern und fistelnde Eswareinmal, als sei schon alles vorbei, als gäbe es uns im Rückblick nur noch, als müsse uns nachgerufen werden, **spöttisch** und pietätvoll zugleich – das ist nicht mehr unser bucklicht Männlein, das ist sie, die Rätin, von der mit träumt* [S. 42];

9) ознакою **фізичної** дії (позитив): *Sie trugen sie **zärtlich** auf der Schulter, im offenen Hemd oder in ihre Frisuren gebettet* [S. 43], (негатив): *Sooft wir von Ratten*

hörten, die, nach menschlichem Urteil, **feige** ein Schiff verlassen hatten, so prompt wurde uns wenig später der Untergang der verlassenen Schiffs bestätigt [S. 67];

10) ознакою **психічного стану** (негатив): *Es wunderte uns, wie **scheu** und heftig zugleich die jungen Leute mit uns intim waren, besonders mit dem Müll zugeordneten Punks* [S. 44], (позитив): ***Zufrieden** wie nie zuvor laufen alle / in falsche Richtung den Schildern nach / und hoffen, daß sie falsch sind / und wir gerettet nochmal* [S. 222];

11) ознакою **номінативних** процесів (позитив): *Nannten einander auch so **zärtlich** und fordernd* [S. 45];

12) **кінесичною** ознакою (негатив): *Worauf wir Wilhelm Grimm **traurig** lächeln sehen* [S. 51], (позитив): *Die Polizisten danken der Kapitänin **mit Gelächter*** [S. 252];

13) **волюнтативною** ознакою інтенсивної форми мовлення (негатив): ***Verzweifelt** mochte ich schreien: Wir sind noch! Es gibt uns! Wir geben nicht auf! – sie blieb ungerührt und sprach von vergangenen Zeiten: wehmütig und geduldig, als wollte sie mich bemuttern* [S. 67];

14) **ірреальною волюнтативною** ознакою (негатив): *Verzweifelt mochte ich schreien: Wir sind noch! Es gibt uns! Wir geben nicht auf! – sie blieb ungerührt und sprach von vergangenen Zeiten: **wehmütig** und geduldig, als wollte sie mich bemuttern* [8, S. 67];

15) ознакою **сукупного** переміщення у просторі (негатив): ***Leider** liefen auch unsere Punks mit, die wir liebgewonnen, die uns liebgewonnen hatten* [S. 69];

16) **модальною** ознакою мовлення (негатив) ***Erstaunlich**, wie es den Macheffels, ihren Politikern gelang, die Wörter geschmeidig und sich gefügig zu machen* [S. 71];

17) ознакою **необміркованих учинків** (негатив): *Ich tat **erstaunt**: Und? Das gab doch Panik, was? Ein einziger Aufschrei – oder?* [S. 73];

18) ознакою **ретроспективних** поглядів (негатив): *Was die Rätin sagte, klang müde und noch im Rückblick **enttäuscht**: Zwar hörten wir Schreie entsetzter Passanten, die unsere demonstrierte Massenflucht vielleicht sogar richtig deuteten, zwar waren alle Fensterfronten der Hauptstraßen von Gaffern besetzt, doch sonst geschah nichts [...]* [S. 73–74];

19) ознакою **відчуттів** тварини (негатив): ***Beunruhigt** wittert sie, sobald ich neben dem Käfig Prozeßberichte, Glossen ausbreite, etwa unter dem Titel «Ein ostpreußischer Eulenspiegel»* [S. 77];

20) **протиставною** обмеженою ознакою інтенсивного руху (негатив): *Aber sie huscht nur **unruhig** in ihrer Sägespanstreu und nimmt keinen Anteil an meinen Rückblenden* [S. 80];

21) **ексклюзивною** характеристикою об'єкта (позитив): *Besonders **schade** um die mit uns zärtlichen Punks* [S. 81];

22) **тактильною** ознакою (негатив): *Alles **schamlos** befingern* [S. 94];

23) **результативною** ознакою ментальних процесів (негатив): *Das verstehe sie nicht, sagt die Maschinistin und redet sich hinterdrein: «**Leider**»* [S. 95–96];

24) обмеженою **гендерною** ознакою обертового руху (негатив): [...] *seitlich gekauert, und zwischen der Alten und der Steuermännin wälzt sich **unruhig** die Maschinistin* [S. 97];

25) ознакою **колективної** сенсорики (зір) (негатив): ***Verlegen** sehen wir ihn, fehl am Platze* [S. 109];

26) ознакою сукупної **наукової** сенсорики (перенесено зір), направленої на суб'єкт як носія емоційного стану (негатив): *Als Forscher sehen die Grimmbrüder sich **ironisch*** [S. 119];

27) **уточнюючою** ознакою фізичної дії, направленої проти об'єкта як носія емоційного стану (негатив): *Der humpelnde Kellner Rumpelstilzchen zeigt ein in Spiritus konserviertes Bein, das er sich, wie manche Fassungen des nach ihm benannten Märchens behauten, **zornig**, weil, sein Name erraten wurde, ausgerissen haben soll* [8, S. 127];

28) ознакою **магічної** волюнтативної сукупної дії (негатив): *Auf ein Zeichnen der Hexe beginnen sie zu tanzen, dann durch die Stube um den Zauberspiegel herum den humpelnden Kellner Rumpelstilzchen zu verfolgen, der **jammernd** mitspielt und gelinge Schläge einsteckt, als habe er Prügel verdient* [S. 128];

29) **альтернативною** ознакою невербальної емоційної поведінки (негатив-позитив): *Die Rätin, von der mir träumt, lachte, **höhnisch** oder **herzhaft**, **lauthals** oder **gutmütig** zu lachen* [S. 129];

30) **порівняльно-ірреальною** ознакою (нейтральне): ***Ruhig**, als wäre mein Einwurf schon lange fällig gewesen, sagte sie: Hör zu, Alterchen* [S. 202];

31) ознакою **перерваного** мовлення (негатив): ***Zornig** fiel ich ihr ins Wort, als sie zu längerem Bericht ausholte: Das war nach dem Großen Knall...* [S. 219];

32) **етикетною** ознакою (позитив): *Und **freudig** werden Hänsel und Gretel, der vierte Zwerg und die abgehauenen Hände begrüßt* [S. 278];

33) ознакою психічних **процесів**, пов'язаних із соціальними проявами, зокрема із дуже гучною музикою (негатив): ***Kein Wunder**, daß die Frauen keinen Schlaf finden. Allzu mächtig ist diese Musik* [S. 279];

34) **буттєвою** ознакою (позитив): ***Ruhig** und ohne überflüssige Schlagzeilen, die sich von Tag zu Tag aufheben, ohne diesen tagtäglichen Katastrophenrapport könnt ihr endlich rategerecht für euch leben* [S. 295];

35) ознакою **знервованого** пересування (негатив): ***Unruhig** huschten sie hin und her* [S. 296];

36) невербальною емоційною **поведінковою** ознакою групування (позитив): ***Lachend**, aus kleinen Gläsern trinkend, doch immer auch dem Weinen nah, insgesamt lebenslustig und gottergeben gruppieren sich die Geburtstagsgäste links und rechts vor dem mit Pfingstrosen geschmückten Lehnstuhl, den der Prälat und der Postsekretär flankieren* [S. 303];

37) **кількісною** ознакою сенсорики (зір) (позитив): *Zum zweitenmal sehen die Gäste **staunend**, was alles der Herr Matzerath aus dem Westen mitgebracht hat* [8, S. 305–306];

38) культурною ознакою, що трансформується із негативу реальної дійсності в позитив художньо зафіксованої дійсності через раціональну оцінку: *Entsetzt und vor Entsetzen starr sieht die Geburtstagsgesellschaft auf dem Bildschirm, wie sich alle einen Videofilm anschauen, der eine Geburtstagsgesellschaft zeigt, die sich fröhlich und guten Glaubens einem Videofilm aussetzt, den der Prälat aus Oliva vorhin noch lächelnd als technische Version göttlicher Vorsehung hinnahm, doch nun mit Hilfe geschlagener Kreuzzeichen zu bannen sucht, weil des Filmes Handlungsverlauf folgerichtig...* [S. 307].

Аналіз показує, що емотивні прислівники реалізуються у чотирьох значеннях: негативному, позитивному, негативно-позитивному та нейтральному. Переважає негативне значення, що підтверджує факт неоднорідності прошарку емотивних прислівників.

Важливу роль у зображуваному відіграє зір і дотик. Слух, смак, нюх перебувають на периферії. За таких обставин абсолютизується аксіологічне ставлення людини до навколишнього світу, що заломлюється формально через емоційну, чуттєву і раціональну оцінки.

Емоційну оцінку можна градувати за полюсною оцінною лінійкою «позитив – негатив», чуттєву – за температурною оцінною лінійкою «гаряче – холодне» та якісною – «м'яке – тверде», «еластичне – нееластичне», «гладеньке – шорстке», «тупе – гостре», «мокре – сухе», «опукле – запале», раціональну – за практично-прагматичною оцінною лінійкою «добре – погане».

Емотивні прислівники вживаються у художньому мовленні як для антропоморфного, так і зооморфного опису зазначених вище ознак. Такий динамічний характер семантики емотивних прислівників свідчить про схожість природи людського й тваринного, про взаємозв'язок між емоційним і біологічним, про взаємодію соціального й культурного процесів, що впливають на формування перелічених оцінок.

Отже, в процесі виконання дослідження було встановлено структурно-семантичний потенціал емотивних прислівників у сучасному художньому німецькому мовленні. Виявлено, що емотивні прислівники вживаються у ініціальной і фінальній позиції до дієслів різних семантичних груп, прислівників місця, синтаксичних конструкцій, які поділяються на реальні й ірреальні. Без перебільшення можна сказати, що семантика емотивних прислівників зорієнтована на потреби й інтереси мовця: багатопланова за змістом, мінлива, динамічна, здебільше стандартна за характером уживання.

Проведене дослідження відкриває подальші **перспективи** для висвітлення розвитку семантики емотивних прислівників у сучасному поетичному мовленні та вивчення їх функціональних особливостей із лінгвокогнітивних позицій.

Література

1. Клименко О. Оказіоналізми в англійському художньому мовленні / Ольга Клименко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного

- університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. – Вип. 18. – С. 138–142.
2. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Марія Крупа. – Тернопіль: Підручники й посібники, 2005. – 416 с.
 3. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
 4. Левицкий В. В. Основы сравнительной морфологии германских языков / В. В. Левицкий. – Черновцы: Рута, 2004. – 127 с.
 5. Марченко М. О. Художнє мовлення як предмет дослідження новітньої філології [Електронний ресурс] / М. О. Марченко. – Режим доступу до ст.: <http://www.confcontact.com/2009ip/marchenko.php>. – Назва з титулу екрану.
 6. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення / С. В. Шевчук. – К. : ВШ, 2006. – 304 с.
 7. G. Grass Die Rättin / Günter Grass. – München: dtv, 2007. – 496 S.

Summary

The article focuses on the semantics of emotive adverbs in modern German artistic speech. The concepts of artistic speech and emotive adverbs are highlighted. Nearly forty lexical and semantic subgroups of emotive adverbs, which realized in four trends of modality: negative, positive, negative and positive, neutral are revealed. The structural and semantic potential of emotive adverbs in modern German artistic speech is determined. It is proved that the semantics of emotive adverbs correlates with communicative needs and interests of the speaker.

THE REFLECTION OF FAMILY BACKGROUND IN M.THATCHER'S POLITICAL CAREER

Sabolíková K.

P.J.Šafárik University, Košice (Slovakia)

Margaret Thatcher was one of the dominant political figures of the 20th century Britain. By historians, most Conservatives but even by her critics she is regarded as one of the three most significant British political leaders alongside David Lloyd George and Winston Churchill.

She was a politician who produced dramatic changes in many aspects of public life, both in Britain and abroad. Although it is early to be sure, it is no exaggeration to say that Margaret Thatcher changed the face of Great Britain and left a lasting legacy in politics, economy as well as in social sphere. In her own words: “We offered a complete change in direction. I think we have altered the balance between the person and the state in a favourable way.” Prime Ministers or political leaders have their career interpreted by